

The article describes the historical background of professional selection. The analysis of the current state of professional selection and use of scientific criteria and legal approaches to issues of selection is presented. It is found that the emergence of new professions in law enforcement raises the question of scientific research and regulatory consolidation criteria of professional competence of candidates for those positions. After performing professional duties the employee who in their personal qualities meet the requirements of the profession will bring much more benefit than the performance of their employees who have to overcome the personality inadequacy to the profession.

Key words: profession, worker, staff recruitment, law enforcement.

Отримано: 15.09.2012 р.

УДК 159.92

О.В.Костюченко

РЕКРЕАЦІЙНІ АСПЕКТИ АКТИВНИХ ТВОРЧИХ МЕТОДІВ СЕНСОРНО-ПЕРЦЕПТИВНОЇ АКТИВАЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ПІДЛІТКОВОГО ТА ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

У статті теоретично обґрунтовано роль активних творчих методів на основі сенсорно-перцептивної активації в системі рекреаційної діяльності. Розглянуто систему творчих і рефлексивних ігрових методів, спрямованих на творче самовираження особистості дитини підліткового або юнацького віку у продуктах творчості власного світосприймання, усвідомлення і ствердження власного «Я».

Ключові слова: рекреативність, творча самореалізація, цілісний «Я-образ», творче світосприймання, активні творчі методи.

В статье теоретически обоснована роль активных творческих методов на основе сенсорно-перцептивной активации в системе рекреационной деятельности. Рассмотрена система творческих и рефлексивных игровых методов, направленных на творческое самовыражение личности ребенка подросткового или юношеского возраста в продуктах творчества собственного мировосприятия, осознания и утверждения собственного «Я».

Ключевые слова: рекреативность, творческая самореализация, целостный «Я-образ», творческое мировосприятие, активные творческие методы.

Постановка проблеми та актуальність дослідження.

Глобальні зміни, що відбуваються на різних рівнях і в різних сферах життєдіяльності, безупинне розширення інформаційного простору сприяють підвищенню активності дітей підліткового юнацького віку в усвідомленні особистісне значущих і світових процесів. Сьогодні, як ніколи, загострюється проблема адаптації й соціалізації, творчої самореалізації та саморозвитку особистості у швидко мінливій сучасній дійсності. Проблема формування творчої особистості підлітково-юнацького віку, включення у певну діяльність для реалізації її творчого потенціалу, необхідність росту її професійної компетенції й інтенсифікація креативних процесів постає у будь-якій педагогічній і психологічній системі, стимулюючи пошук ефективних засобів і методів активізації творчого сприймання та мислення. І це зрозуміло, тому що підвищення вимог соціального середовища до творчого сприймання, гнучкості людського мислення й поведінки, самостійності, готовності розраховувати тільки на самого себе, до відкритості новим формам самореалізації та особистісної життєтворчості ставлять вимогу ефективного впровадження рекреаційних технологій.

Психолого-педагогічне забезпечення рекреації, якщо виходити з того, що рекреація є процесом і засобом відтворення (recreate) людини у фізичному, психічному, культурному, духовному аспектах, може бути розглянутим у рамках кожного із зазначених аспектів. При цьому істотним є розуміння зв'язку рекреативності з реалізацією потенціалів, сутнісних сил особистості – прагненням особистості до відтворення себе до рівня ідеального «Я-образу». Слід сказати, що поліфункціональний характер рекреаційної діяльності дає можливість глибше осягнути і надалі осмислити її зв'язок з творчістю і самореалізацією в культурній, духовній, екзистенціальній діяльності, в реалізації здібностей, прагнень особистості, її потреб у самовиявленні (вияві сутнісних сил), самовдосконаленні, творчому розвитку і т.і. [5].

В аналізі рекреаційної проблеми ми спираємося на дослідження творчої діяльності, у яких вивчалися закономірності творчості (Л.С. Виготський, Я.О. Пономарьов, О.М. Матюшкін та ін.); етапність творчого процесу (В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, В.А. Роменець та ін.); процес реалізації творчих стратегій та практик (В.О. Моляко, Я.О. Пономарьов, А.Б. Коваленко та ін.), умови становлення творчої особистості та розвитку творчих здібностей (В.В. Кліменко, П. Торренс, В.С. Юркевич, В.Є. Чудновський та ін.).

Мета. Теоретично проаналізувати рекреаційні аспекти активних творчих методів на основі сенсорно-перцептивного компонента для дітей підлітково-юнацького віку.

Виклад основного матеріалу. У структурній моделі творчого потенціалу (В.О. Моляко) значне місце відведено творчому світосприйманню, підвищеній чутливості, вибірковості; динамічності психічних процесів; домінуванню пізнавальних інтересів; допитливості; швидкості у засвоєнні нової інформації, утворенню асоціативних масивів тощо [6].

Для усвідомлення ролі перцепції у творчій самореалізації особистості наведемо висловлювання французького філософа, письменника, драматурга та суспільного діяча Жан-Поля Сартра (Jean-Paul Sartre 21.6.1905 – 15.4.1980): «Важливо не те, що зробили з мене, а те, що я сам зробив з того, що зробили з мене» [sartre.hpsy.ru], яке можна трактувати по-різному, в тому числі так: «Важливо не те, що трапляється, а те, як ти це сприймаєш і перетворюєш». З огляду на вищесказане, ми звертаємо увагу на важливість активації перцептивних компонентів в творчій діяльності, потужний «формульальний потенціал» яких сприяє швидкому та різнобічному розвитку творчих можливостей особистості.

Щодо рекреаційного аспекту, слід назвати дослідження з проблем креативності, яку розуміють як здатність продукувати нові ідеї, знаходити нетрадиційні способи розв'язання проблемних завдань (М. Волах, Дж. Гілфорд, Ф. Баррон, С. Медник, В. Сміт, П. Торренс, Я. Пономарьов, Н. Фролов, М.О. Холодна, Е. Ярошевський та інші). Сьогодні креативність є сталою категорією в психологічній науці, визначилися кілька основних аспектів її дослідження: предметно-процесуальний та рефлексивний (процес вирішення творчого завдання); продуктивно-результативний та соціально-управлінський (умови креативного розвитку, самовираження й непрямого управління творчим процесом навчання й виховання).» [2, с.72]. Під терміном «креативність» ми розуміємо сукупність когнітивних і особистісних якостей, що сприяють прояву й становленню творчості як суб'єктивного, індивідуального стилю діяльності особистості, формуванню творчого світосприймання.

Існує значна кількість методів – стратегій формування й реалізації, розвитку творчої сфери особистості, спрямовані на подолання внутрішніх заборон у відчуттях та сприйманні, поглядах та думках, почуттях та емоціях, у результаті чого відбувається розкріпачення й розвиток індивідуальності, креативності та творчого світосприймання, творча активація. Відомими метода-

ми є такі: «Брейнстормінг» (мозковий штурм) (А. Осборн, 1938) – генерування ідей на основі різноманітних образів сприймання запропонованої проблеми та їхня критична оцінка, вибір такого перцептивного образу, який сприяє знаходженню конкретного рішення поставленої проблеми; «Синектика» (поєднання різно-рідних елементів) (В. Гордон, 1959) полягає у тому, щоб зробити незнайоме знайомим, а звичне далеким, тобто змінити сформований погляд на речі; «Морфологічний аналіз» (Ф. Цвиккі) – виділення в досліджуваному об'єкті основних компонентів (морфологічних осей), які варіюються в різних варіантах; «Майєвтика» (діалоги Сократа) – діалектичні суперечки, постановка питань за певними принципами: проблемності, спрямованості висловлень, відсутності критики, захоплення й активізації перцептивної, пізнавальної та творчої діяльності учасників; групова динаміка (Б.І. Холлеран) у тренінгу спілкування для стимулювання творчих здібностей особистості; метод трансцендентальної медитації (Ф. Трейвіс), запозичений зі східних практик самовдосконалення, використовує деякі ідеї й прийоми, за допомогою чого людина може проникати в несвідому сферу психіки, опанувати власними психічними процесами й станами, що не піддаються свідомій регуляції; знімати стресовий стан й запобігати його появі; метод формування особистісної цілісності (Р. Піві) заснований на застосуванні конкретних технік, близьких до прийому психотерапії й спрямований на зняття внутрішніх бар'єрів на шляху до творчості; метод творчого пошуку КАРУС (стратегія реалізації комбінаторних, реконструюючих і універсальних дій, пошук аналогій) (В.О. Моляко), прийнятний для вирішення проблем у будь-якій сфері творчості: науковій, художній, соціальній, комунікативній, педагогічній та ін.. Адже життя людини взагалі можна розглядати як неперервний процес розв'язування творчих задач. Структура цього процесу складається з певних етапів: 1) знаходження протиріччя; 2) формулювання умови задачі; 3) перевірка задуму шляхом короткочасного мисленнєвого експерименту; 4) пошук розв'язків [7, с. 119-135].

Вибір конкретного методу для підвищення ефективності творчого сприймання та мислення обумовлюється характером мети, що має бути досягнута в результаті його застосування. Умовою гарної віддачі будь-якого методу є його застосування до обмеженого кола ситуацій, адекватних його особливостям і можливостям. Становлення творчої особистості тісно пов'язано з формуванням адекватного та точного образу світу, «Я-образу» в системі «Світ» – сукупності психічних процесів, завдяки яким

індивід сприймає та усвідомлює себе як суб'єкт діяльності, створює своє уявлення про себе самого [3]. «Я-образ» є одним з регуляторів, основою вибору особистістю провідної лінії поведінки, базою для виникнення особистих установок. Людина в пізнавально-творчій діяльності не просто «дізнається», «відкриває», але й активно формує себе. Безумовно цінним для формування «Я-образу» є об'єктивне та об'ємне сприймання свого потенційного «Я» через діяльність, у якій органічно переплітаються і існують одне в одному всі види відносин особистості [Є.А. Клімов, 1996].

У залежності від того, який образ приймається педагогічною системою за основу, буде залежати процес виховання та дій з ним. Якщо в її основі покладений образ «Я – творча людина», то у центрі практики виховання та навчання особистості стає організація такої діяльності, яка дає можливість творчого самовираження, реалізації творчого потенціалу, актуалізує потребу в співтворчості з іншими.

Періодом виникнення усвідомленого «Я» здавна вважається підлітковий і юнацький вік, який супроводжується актуалізацією сприймання себе самостійним суб'єктом, зростанням потреби у самопізнанні і саморегуляції, за визначенням багатьох дослідників (Л.І. Анциферова, І.В. Воронюк, Б.С. Ельконін, А.Б. Коваленко, І.С. Кон, О.Т. Саламатова, М.Л. Смульсон та ін.), є останнім сенситивним періодом для розвитку базових компонентів творчого потенціалу. На думку І. Кона, для юності зовнішній, фізичний світ – лише одна з можливостей суб'єктивного досвіду, осередком якого є він сам [4, с.85]. Психологічний простір особистості в юнацькому віці нестійкий, неоднорідний, що загострює сприймання власного «Я», життя, в цілому. В юності екзистенціальні переживання визначають творчі пошуки, спрямовують інтеграцію структурних компонентів «Я-образу» (від тілесних відчуттів до осмислення глобальних суперечностей – наявність буття і не – буття, присутність у житті смерті). [1]. З точки зору Е. Еріксона, юність і дорослість включає поняття ідентичності, що розвивається та поглиблюється, куди входить в тому числі сприйманий та усвідомлений особистістю образ самого себе, почуття особистої тотожності, цілісності «Я», яке формується за рахунок поглиблення рефлексії.

Проектування й ефективна реалізація рекреаційних програм є одним з основних засобів формування цілісного «Я-образу» особистості, враховуючи його різні компоненти: раціонально-когнітивний (особистісний досвід, теоретичні уявлення); емо-

ційно-чуттєвий (емоційне реагування на вияви власного Я); сенсорно-перцептивний (адекватне сприймання сигналів тіла, які формуються на основі «схеми тіла» і доповнюються аудіальними, візуальними та іншими сигналами); мотиваційний (потреба бути творчою особистістю, міра відповідальності, готовність до творчої діяльності на благо свого духовного, душевного та фізичного здоров'я).

Знання цих компонентів дозволяє визначити *такі характеристики позитивного «Я-образу»*: 1) на сенсорно-перцептивному рівні – відчуття бадьорості, здатності до активності, енергійність, адекватність сприймання себе та оточуючого світу; відсутність відчуття чи дискомфорту болю; 2) на емоційно-чуттєвому рівні – позитивні почуття, насолода творчим процесом та від його результатів, адекватна позитивна самооцінка, оптимальний рівень тривожності в проявах власного Я; 3) на раціонально-когнітивному – висока міра поінформованості й компетентності у сфері власного «Я», знання критеріїв «оптимального Я», оптимальної поведінки, основних чинників, що сприяють чи унеможливають власний саме розвиток; 4) на мотиваційному рівні – пріоритетність психологічного, психічного, фізичного здоров'я в індивідуальній системі цінностей, високий рівень внутрішньої мотивації до творчого стилю життя, творчого самовираження [3; 4].

Трансформація образу Я обумовлюється психологічними, культурними, соціальними, економічними, сімейними, освітніми відносинами. Не можна не погодитись з Л.С. Виготським, Г.С. Костюком, що водночас на зміст образу людини впливає культурне середовище, у якому людина вступає в контакт з іншими; характер та зміст діяльності, який вона виконує; стосунки, які в ході цього виникають. Змінивши сприймання людиною самої себе, підвищивши рівень адекватності самооцінки індивіда, привівши у відповідність домагання індивіда з його можливостями, тобто гармонізувавши компоненти образу Я, можна вплинути на установки особистості, на готовність людини поводитись певним чином, змінити провідну лінію її поведінки, розширити поле самореалізації творчого потенціалу та світосприймання.

Застосування творчих і рефлексивних ігрових методів та розвивальних психотехнік у процесі навчання привертало пильну увагу дослідників ще в 70-80-і рр. як у вітчизняній методологічній теорії та практиці ділових й організаційно-діяльних ігрових технологій (Г.П. Щедровицький, М.Г. Алексеев, О.С. Анісімов, С.В. Кузнецов, І.М. Семенов та ін.), так і в орга-

нізації різноспрямованих професійних і акмеологічних тренінгів (І.В. Вачков, О.О. Деркач, С.І. Макшанов, М.І. Найдьонов, Л.О. Найдьонова, І.О. Петухова, Г.Ф. Похмелкіна, О.П. Ситніков, С.Ю. Степанов та ін.). В дослідженнях визначено особливості та роль, так званого, «рефлексивного режиму» сприймання та мислення для цілей ефективності навчання, активізації творчих ресурсів особистості у першу чергу, у підлітково-юнацький період становлення засад професіоналізму.

Індивідуальні й групові творчі завдання представляють практично необмежені можливості для самовираження та самореалізації в продуктах творчості, сприйманням, усвідомленням і ствердженням власного «Я». Створювані продукти, об'єктивуючи світосприймання, полегшують процес комунікації й установаження відносин зі значимими іншими (родичами, однолітками й ін.). Інтерес до результатів творчості з боку оточуючих, прийняття ними продуктів творчості підвищують самооцінку й ступінь самосприймання й самоцінності. Процес творчості як дослідження реальності, пізнання нових, раніше схованих від дослідника, сторін і створення продукту, втілює ці відносини.

Психомалюнки, як художньо-графічна рефлексія світу, призначені для відображення, усвідомлення й інтерпретації власних переживань за допомогою образів-символів; пробудження творчих сил, спонтанності, оригінальності, гнучкості, здатності розкриватися. Механізм рефлексії розглядається як процес самоорганізації психічної активності, яка здійснюється на різних рівнях психіки (свідомості, несвідомості) для досягнення в процесі взаємодії людини зі світом синергізму, вона виявляється в побудові і скріпленні меж, їх організації в ході руху до основ власної діяльності. Рефлексія виступає як процес осмислення особистісних змістів (образів особистості, з якими ототожнює себе «Я»), який призводить до їх поступальних змін і породжує новоутворення особистості в різних умовах її існування (Є.В. Бодрова, В.В. Давидов, О.З. Зак, В.Е. Мільман, Н.І. Поливанова, В.Г. Романко).

Наведемо *приклад активних методів* роботи з учасниками різного віку. До них увійшли відомі вправи, завдання, доповнені автором, а також оригінальні розробки. Дуже важливо, щоб за бажанням ознайомитись з малюнками інших та ознайомити зі своїми, була надана така можливість. Коли кількість учасників становить більше 20 чоловік, бажаним пропонується залишити свої малюнки на парті, а іншим, уважно роздивляючись, поставити позначки біля найцікавіших («!»), зрозумілих («+»), незрозумілих («?»), подібних («=») образів.

У творчих завданнях пропонується зобразити власне «Я-реальне» (яким я себе знаю, відчуваю, сприймаю) та «Я-ідеальне» (яким я бажаю і намагаюся стати) через елементи фізичного світу, використовуючи: зображення фруктів, злаків, квітів, овочів; у вигляді будь-якого куточка на Землі чи явища природи; будь-якої споруди, дати символічну назву (напр., «Будинок радості», «Стадіон здоров'я», «Порядок»).

Використовуючи тільки зображення п'яти геометричних фігур – коло, квадрат, зигзаг, трикутник, прямокутник (у будь-якій кількості, просторовому зображенні, розмірі) – пропонується «відчути форму» і зобразити наступні поняття: «Я», «Я-людина», «Я-студент», «Я-професіонал», «Я-ідеальне», «Я в цьому світі», «Світ, в якому я живу» тощо. Далі, враховуючи інтерпретацію цих геометричних фігур за психогіометричним тестом (С.Деллінгер, 1989) (трикутник – лідерські якості: цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, організаторські здібності; квадрат – працелюбність, відповідальність, дотримання правил і законів, ретельність; прямокутник – невизначеність, потреба в постійних змінах, невдоволеність теперішнім; коло – дружелюбність, зацікавленість в міжособистісних стосунках; зигзаг – розвинена інтуїція, оригінальність, винахідливість, спрямованість на майбутнє), потрібно знову відобразити вищевказані образи в малюнкової композиції, присвоївши кожному з символічних зображень назву.

Намалювати: 1) скарбничку, яка вміщує такі безцінні скарби, як особистісні цінності: наприклад, особливості характеру та зовнішності, ставлення до інших, оточуючого світу тощо; цінності цього світу: наприклад, безмежність, краса, комфорт тощо; цінності інших: підтримка, схвалення, застереження тощо. Причому кожний скарб (певна особливість) умовно, символічно позначається (форма, колір, розмір, обсяг) і розташовується в певному місці скарбнички (на поверхні, в середині, схована тощо); 2) у трьох колах, намальованих за типом «матрьошка», частково розподілити співвідношення стимулів творчості, творчого самовираження: у зовнішньому колі – зовнішні: візуальні, аудіальні, тактильні, нюхові, температурні тощо; у середньому – соціальні фактори, напр., особливості інших людей, груп, традиції тощо; у внутрішньому колі – складові власного Я.

В ігрових вправах пропонується: 1) «Футболка» – намалювати (зробити аплікацію) футболку з написом, де відобразяться власні інтереси, потреби, можливості, особливості; після чого вгадуються автори «футболка» та їх наміри, з'ясується, які відчуття можуть виникнути, коли одягаєш цю футболку, як

сприймають інші; на завершення – хазяїн «футболки» розповідає «історію своєї футболки»; 2) «Формула» – «перевтілитися» в математиків і створити формули, які досить точно описують: власну особистість, зокрема інтереси, здібності, потреби, якості; Світ та Інших; 3) «Перевтілення» – перевтілитися в якийсь об'єкт матеріального світу, який необхідно зобразити на аркуші паперу або у вигляді скульптури; за «скульптурним зображенням» потрібно вгадати скульптора та його наміри; 4) «Скульптура» – «ліпляться» фігури: «Я», «Світ» та «Інші»: розум, почуття, тіло, використовуючи учасників гри; після цього інтерпретуються, даються назви. «Складові» скульптури (учасники гри) повідомляють про власну комфортність, взаємозалежність, можливість співробітничати, підкорятися; 5) «Якості» – кожному пропонується назвати й зобразити ті якості, особливості поведінки, які стимулюють до творчості, створення нового, нестандартного; допомагають жити в мінливому світі; утруднюють життя в мінливому світі; 6) «Рішення проблеми» – кожному потрібно вибрати особисту проблему, та, концентруючись на запропонованих образах, встановити між ними якнайбільше зв'язків; 7) «Асоціація» – зобразити або записати колір, мелодію, предмет тощо, з яким асоціюється власне «Я», визначити три спільні якості. Задаючи питання на асоціації: «На який колір схожий?», «На яку пісню?», «На який жанр кінофільмів?», «На який продукт харчування?», «На яке явище або куточок природи?» і т.п., можна виказувати особливості сприймання інших; 7) «Формування характеру» – створюються 5 груп: образотворче мистецтво (колаж, фрески, діорама, серія малюнків тощо); засоби масової інформації (радіо, телеінтерв'ю, реклама, брошура туристської агенції тощо); драматичне мистецтво (сценка, пантоміма, виразне читання вголос тощо); музичне мистецтво (пісня на популярний мотив з новими словами, пісня на власну музику та слова, танець тощо); літературне мистецтво (вірш, байка, есе, коротке оповідання, діалог тощо). Кожна група має розкрити і представити свою рису характеру, використовуючи вказану їм творчу форму. П'ять найважливіших рис характеру, презентованих у різних творчих формах, створюють різнобічну картину цілісної особистості. Риси: заслуговує на довіру, виявляє повагу до інших людей, має почуття відповідальності; виявляє порядність, справедливість і турботу про інших людей; є справжнім громадянином, творча особистість.

Зауважимо ще на одному засобі включення перцептування в творчому самовираженні, це – іграшки й матеріал, які також допомагають діагностувати особливості особистості, в залежності

від того, що саме обирається. Якщо з реального життя: лялькове сімейство, ляльковий будиночок уможливають безпосереднє вираження дитиною; машинки, човни важливі для впертої, тривожної, сором'язливої або замкнутої дитини – немає необхідності виражати свої почуття; відреагувати на агресію допоможуть: солдатики, крокодил, рушниця, глина (її можна м'яти, бити, шпурляти, енергійно розгортати, із силою розривати на шматки, виліпити якісь фігурки); для творчого самовираження й послаблення емоцій – пісок і вода як неструктуроване середовище для гри; кубики, палітра й фарби. Куклорекреація заснована на процесах власної ідентифікації з улюбленими героями. Пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки й відносини, активно проектується перейняти досвід у специфічну ігрову ситуацію. Процес проходить два етапи: виготовлення ляльок (ляльки-маріонетки, пальчикові, тіньові мотузкові, площинні, рукавичні, об'ємні); використання ляльок для відреагування значущих емоційних станів.

Висновки. Узагальнюючи розглянуте вище, можна зробити такий висновок: формування цілісного «Я-образу» дітей підлітково-юнацького віку є передумовою пізнання та розкриття творчого потенціалу у ситуативно нестимульованій та стимульованій продуктивній діяльності. Творчі методи в контексті рекреаційної діяльності комплексно впливають на фізіологічну, емоційну, інтелектуальну, особистісну та соціальну сфери особистості підлітка та юнака, на формування її ціннісних орієнтацій, моральної, вольової та творчої сфери, реалізації адаптивних і творчих можливостей у будь-якій дійсній реальності на основі таких компонентів: сенсорно-перцептивний; раціонально-когнітивний; емоційно-чуттєвий; мотиваційний.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.С. Возрастная психология: [Уч. пособ.]. / Г.М. Андреева – М.: Академия; Раритет, 1997.
2. Єрмола А.М. Креативність в основі моніторингу/ А.М. Єрмола// Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №8. – С.71-72.
3. Кон И. С. Категория «Я» в психологии / И.С. Кон// Психологический журнал. – 1981. – № 3. – С.12-15.
4. Кон И.С. Психология ранней юности: [Кн. для учителя] / И.С. Кон. – М.: Просвещение, 1989. – 528 с.
5. Костюченко О.В. Основні напрями психологічного дослідження адаптації та рекреації у контексті психічного

здоров'я/ О.В.Костюченко // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць/ за ред. В.О.Моляко. – Т.12. – Вип.10. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2010. – 460 с. – С.154-161.

6. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості // Обдарована дитина. – 2004. – № 6. – С. 2-9.
7. Моляко В.А. Творческая конструкторология. Прологомены / В.А. Моляко. – К.: Освіта України, 2007. – 388 с.

The article reviews the role of active creative methods is reasonable on the basis of the perceptual activating in the system of recreational activity. The system of the creative and reflexive playing methods, sent to the creative self-expression of personality of f child of juvenile and youth age in foods of work of own perception of the world, realization and claim of own «Ego», is considered.

Keywords: recreation, creative self-realization, integral «I-image», creative perception of the world. active creative methods.

УДК 159.923

С.Б.Кузікова

Уявлення про саморозвиток особистості в зарубіжних психологічних теоріях

У статті зроблено огляд поглядів на природу й механізми існування людини в зарубіжній психології. Проаналізовано уявлення про саморозвиток особистості у теоріях гуманістичного напрямку, в яких відсутні психологічні категоріальні побудови, оскільки не ставилося завдання створення теоретико-методологічних розробок. Встановлено, що їм властиве розуміння саморозвитку (самоактуалізації) як вродженої властивості людини, хоча не викликає сумнівів, що глибинна суть людської природи неоднозначна у своїх проявах. При цьому орієнтація на розвиток особистості та її потенціал у розробках гуманістичного спрямування, безумовно, сприяє вирішенню багатьох проблем сучасної психології. Акцентовано на самоактуалізації як концепції розвитку людини, що ґрунтується на ідеї опори на саморозвиток і самоорганізацію.